

УДК 332.142

*В. А. Туржанський,
кандидат економічних наук,
доцент, заступник начальника
відділу наукових досліджень з
економічних питань митної справи
Державний науково-дослідний інститут митної справи*

ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РИНКУ ТВАРИННИЦЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Стабілізація та подальше ефективне функціонування регіонального ринку тваринницької продукції неможливе без зміцнення його експортного потенціалу. Ефективність діяльності характеризується співвідношенням витрат і результатів. Отже, експортно-орієнтовна діяльність виступає найважливішим показником ефективності функціонування підприємств галузі тваринництва. Пошук шляхів і резервів зростання повинен бути направлений на вивчення світових ринків м'яса, молокопродуктів, методів оцінки ефективності експортно-орієнтовної діяльності, а також формування оптимальної структури експортного потенціалу.

У всіх державах без винятку, а особливо в тих, де економічні відносини нестабільні, державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності є об'єктивною необхідністю. Підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК, що займаються зовнішньою торгівлею, є першочерговим заданням. Тільки підвищуючи ефективність зовнішньоторговельних операцій, економіка регіону може піднятися на необхідний рівень, що дозволяє як підприємствам, так і населенню підвищити свій життєвий рівень та забезпечити добробут.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам експортного потенціалу присвячені праці науковців: С. М. Бойка [1], П. І. Гайдуцького, Г. В. Дугінця [3], С. С. Дьоміна [4], Ю. С. Коваленка, М. Й. Маліка, П. Т. Саблука [8], М. І. Сай-

кевич [7], О. М. Шпичака та ін. Проте, їх дослідження не конкретизують методичні підходи формування експортного потенціалу регіонального ринку тваринницької продукції.

Метою написання статті є адаптація методичних підходів оцінювання ефективності розвитку експортного потенціалу до специфіки функціонування ринку тваринницької продукції у Хмельницькій області.

Результати досліджень. Кожен регіон України володіє своїм експортним потенціалом і займає певне місце в національному розподілі праці. Продукція агропромислового комплексу є основним експортним потенціалом Хмельниччини. У 2011 р. продукти тваринного та рослинного походження займали 27,6 % в загальних обсягах експорту області, що більше, ніж у попередньому році, на 2,2 в.п., а проти 2000 р. – на 3,7 в.п.

Експорт тваринницької продукції у Хмельницькій області за структурою представлений живими тваринами, молоком і молочними продуктами, яйцями птиці та натуральним медом (табл. 1).

Загальний обсяг експорту продукції в Хмельницькій області за останні 4 роки зріс на 86,9 %, а масштаби експорту продукції тваринницької галузі збільшились у 1,2 рази в 2012 р. порівняно з 2009 р. Особливо це характерно простежується на експорті живих тварин (зростання в 3,4 рази) із 2,5 тис. дол. США у 2009 р. до 8,4 тис. дол.

Таблиця 1

Динаміка експорту продукції галузі тваринництва у Хмельницькій області, 2009–2012 рр., тис. дол. США

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Експорт сільськогосподарської продукції, всього	246352,10	291445,70	393698,50	460424,90
Живі тварини	2,50	10,90	14,80	8,40
М'ясо та харчові субпродукти	2819,90			
Риба і ракоподібні				
Молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	28756,20	26005,90	26076,90	38116,00
Інші продукти тваринного походження				
Всього експорт продукції галузі тваринництва	31578,60	26016,80	26091,70	38124,40
Частка експорту продукції тваринництва у загальному обсязі експорту сільськогосподарської продукції, %	12,82	8,93	6,63	8,28

Джерело: дані Головного управління статистики в Хмельницькій області

США у 2012 р. При цьому питома вага експорту продукції тваринницької галузі зменшилась з 12,82 у 2009 р. до 8,28 % у 2012 р.

Слід зауважити, що поставки молока та молочних продуктів здійснювались в основному до Російської Федерації, Німеччини, Польщі, Республіки Молдова. Хмельниччина залишається одним з основних експортерів меду в Україні, який вивозиться до Німеччини, Польщі, Чехії, Російської Федерації. Усі обсяги експорту яєць були спрямовані до Молдови.

Однозначно позитивним слід вважати зростання експорту тваринницької продукції і негативним – підвищення імпорту цієї продукції, яка є природною для нашої області.

Економічна роль експорту продукції тваринництва підприємствами області визначається, перш за все, її достатньою питомою вагою по відношенню до експорту продукції інших галузей економіки та наявністю позитивної тенденції зростання, що, безумовно, здійснює позитивний вплив на економіку як тваринницької галузі, так і регіону в цілому.

У сучасних умовах розвитку світового господарства все більшого значення набуває використання можливостей і конкурентних переваг окремих регіонів держа-

ви в розширенні її зовнішньоекономічної діяльності в цілому. Актуальними стали питання про надання регіонам ширших повноважень і прав у сфері зовнішньоторговельних зв'язків, формування правового поля такої діяльності, розвиток конкурентоздатних експортних виробництв, які можуть стати головними елементами національної стратегічної моделі економічного розвитку регіону та держави в цілому. Лише за умови дієвої фінансово-економічної підтримки сільськогосподарських товаровиробників державою, зміцнення їх матеріально-технічної бази та захисту внутрішнього ринку від низькоякісного імпорту тваринницької продукції можна очікувати поступове зростання у агропромисловому комплексі.

Мірою збалансованості зовнішньої торгівлі в цілому та за її галузевими складовими є відношення експорту до імпорту. Загальний обсяг імпорту у Хмельницькій області за період, що аналізувався, зріс на 104,95 %, при цьому імпорт продукції тваринництва за останні 4 роки зменшився на 11,81 % (в основному внаслідок зменшення імпорту живих тварин) (табл. 2).

Таким чином, внаслідок збільшення імпорту продукції тваринництва коефіцієнт покриття імпорту експортом продукції тва-

ринництва у Хмельницькій області у 2012 р. склав 8,55 (порівняно з 6,25 у 2009 р.).

Наявність стійкої тенденції до зниження позитивного сальдо у сфері зовнішньої торгівлі продукцією тваринництва в області свідчить про необхідність вдосконалення маркетингової інфраструктури зовнішньоекономічної діяльності та розвитку експортного потенціалу галузевого виробництва.

Політика держави у сфері функціонування регіонального ринку тваринницької продукції повинна бути направлена на те, щоб, у міру збільшення виробництва продукції забезпечити зростання її обсягів реалізації, а головне нарощувати експортний потенціал. Цього результату можна досягти за рахунок ефективного захисту досліджуваного ринку від іноземних виробників, стимулювання експорту, підтримки вітчизняних товаровиробників, зниження податкового навантаження. Державне регулювання повинно базуватися на конкретизації мети; прогнозуванні можливих і бажаних результатів; прогнозуванні проблем, які можуть виникати в процесі досягнення поставлених цілей; розробці принципів, функцій регулювання; конкретизації суб'єктів і об'єктів, стратегії та тактики регулювання; створенні механізму гарантій досягнення бажаних результатів.

Галузь тваринництва є однією з небагатьох сфер економіки, які схильні до

посиленого державного регулювання. Нами адаптований комплекс методичних підходів оцінки ефективності розвитку експортного потенціалу стосовно специфіки функціонування регіонального ринку тваринницької продукції. В сучасних умовах велике значення має комплексне оцінювання роботи господарських формувань ринку, що аналізується, яка характеризує їхню діяльність шляхом вивчення сукупності показників, що відображають усі аспекти господарських процесів, на підставі яких можна зробити узагальнюючі висновки про результати розвитку експортного потенціалу регіонального ринку тваринницької продукції із врахуванням виявлення якісних і кількісних відмінностей від бази порівняння. Для її здійснення використовується метод матриці координат. Цей метод застосовують для зведення певної сукупності показників, що характеризують діяльність суб'єктів регіонального ринку тваринницької продукції до єдиного узагальненого показника з урахуванням їх питомої ваги. Він заснований на математичній аналогії розміщення крапок, що представляють підприємства в n-мірному евклідовому просторі з урахуванням довжини координат. За допомогою цього методу можна характеризувати сукупне виробництво, зовнішньоекономічну діяльність, ефективність функціонування

Таблиця 2

**Динаміка імпорту продукції галузі тваринництва
у Хмельницькій області, 2009–2012 рр., тис. дол. США**

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Імпорт сільськогосподарської продукції, всього	275622,00	461610,90	554663,20	564880,30
Живі тварини	1514,20	2606,30	3083,70	3912,40
М'ясо та харчові субпродукти	3514,90	1702,80	156,30	
Риба і ракоподібні	24,20			
Молоко та молочні продукти, яйця; мед		83,20	62,40	544,00
Інші продукти тваринного походження				
Всього імпорту продукції галузі тваринництва	5053,30	4392,30	3302,40	4456,40
Частка імпорту продукції тваринництва у загальному обсязі імпорту сільськогосподарської продукції, %	1,83	0,95	0,60	0,79

Джерело: дані Головного управління статистики в Хмельницькій області.

ринкової інфраструктури, ефективність розвитку експортного потенціалу галузі з кількісної сторони, але він не дає можливості простежити зміни в складі та якості продукції, що випускається, за різних природно-господарських умов, які можуть здійснювати вагомий вплив на економічний стан конкретного підприємства.

Алгоритм реалізації даного методу включає чотири етапи. На першому ета-

пі визначається сукупність показників, що характеризують стан та ефективність розвитку експортного потенціалу галузі (табл. 3).

На другому етапі виявляються максимальні значення за кожним показником. Потім усі значення кожного показника рядка діляться на максимальне і складається перша матриця координат (табл. 4).

Таблиця 3

Показники для розрахунку сукупного показника ефективності розвитку експортного потенціалу тваринницької галузі у Хмельницькій області

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
<i>Поголів'я худоби:</i>				
велика рогата худоба, тис. гол.	284,70	269,20	257,60	272,30
у т.ч. корови, тис. гол.	160,80	156,90	151,00	149,80
свині, тис. гол.	316,90	330,90	301,30	305,30
вівці та кози, тис. гол.	25,00	24,20	26,20	26,40
птиця, тис. гол.	3883,80	5069,70	6594,10	9517,90
<i>Виробництво продукції тваринництва:</i>				
м'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	42,00	48,00	49,50	53,40
молоко, тис. т	620,40	608,10	598,20	594,70
яйця, млн. шт.	459,50	391,90	661,30	1195,10
вовна, т	9,00	7,00	8,00	10,00
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	3706,00	3816,00	3849,00	3968,00
Середня несучість курей, шт.	306,00	315,00	301,00	329,00
<i>Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства:</i>				
великої рогатої худоби, тис. т	17,30	15,20	4,00	8,30
свиней, тис. т	2,00	2,70	6,30	7,50
молока та молочних продуктів, тис. т	275,80	304,20	322,70	274,60
<i>Реалізація сільськогосподарськими підприємствами:</i>				
худоби та птиці, тис. т	25,40	29,30	28,60	29,10
молока та молокопродуктів, тис. т	88,30	91,40	88,00	104,10
яєць, млн. шт.	290,50	218,60	488,20	1020,70
<i>Собівартість, грн.. за ц.:</i>				
велика рогата худоба на м'ясо	1358,42	1530,39	1700,98	1741,74
свині на м'ясо	1535,79	1557,61	1748,42	1676,22
птиця на м'ясо	1568,08	1555,41	1551,59	1382,04
молоко	178,74	228,97	251,06	239,05
Експорт продукції галузі тваринництва, тис. дол. США	31578,60	26016,80	26091,70	38124,40

Продовження таблиці 3

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Імпорт продукції галузі тваринництва, тис. дол. США	5053,30	4392,30	3302,40	4456,40
Частка експорту продукції тваринництва у загальному обсязі експорту, %	12,82	8,93	6,63	8,28
Частка імпорту продукції тваринництва у загальному обсязі імпорту, %	1,83	0,95	0,60	0,79
Коефіцієнт покриття імпорту експортом тваринницької продукції	6,25	5,92	7,90	8,55

Джерело: дані Головного управління статистики в Хмельницькій області, розрахунки автора.

На третьому етапі всі показники підносяться до квадрату та підсумовуються за стовпцями (табл. 5).

Одержана сума характеризуватиме узагальнений показник ефективності розвитку експортного потенціалу регіо-

Таблиця 4

Матриця координат перша

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
<i>Поголів'я худоби:</i>				
велика рогата худоба, тис. гол.	1,00	0,95	0,90	0,96
у т.ч. корови, тис. гол.	1,00	0,98	0,94	0,93
свині, тис. гол.	0,96	1,00	0,91	0,92
вівці та кози, тис. гол.	0,95	0,92	0,99	1,00
птиця, тис. гол.	0,41	0,53	0,69	1,00
<i>Виробництво продукції тваринництва:</i>				
м'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	0,79	0,90	0,93	1,00
молоко, тис. т	1,00	0,98	0,96	0,96
яйця, млн. шт.	0,38	0,33	0,55	1,00
вовна, т	0,90	0,70	0,80	1,00
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	0,93	0,96	0,97	1,00
Середня несучість курей, шт.	0,93	0,96	0,91	1,00
<i>Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства:</i>				
великої рогатої худоби, тис. т	1,00	0,88	0,23	0,48
свиней, тис. т	0,27	0,36	0,84	1,00
молока та молочних продуктів, тис. т	0,85	0,94	1,00	0,85
<i>Реалізація сільськогосподарськими підприємствами:</i>				
худоби та птиці, тис. т	0,87	1,00	0,98	0,99
молока та молокопродуктів, тис. т	0,85	0,88	0,85	1,00
яєць, млн. шт.	0,28	0,21	0,48	1,00
<i>Собівартість, грн. за ц.:</i>				
велика рогата худоба на м'ясо	0,78	0,88	0,98	1,00

Продовження таблиці 4

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
свині на м'ясо	0,88	0,89	1,00	0,96
птиця на м'ясо	1,00	0,99	0,99	0,88
молоко	0,71	0,91	1,00	0,95
Експорт продукції галузі тваринництва, тис. дол. США	0,83	0,68	0,68	1,00
Імпорт продукції галузі тваринництва, тис. дол. США	1,00	0,87	0,65	0,88
Частка експорту продукції тваринництва у загальному обсязі експорту, %	1,00	0,70	0,52	0,65
Частка імпорту продукції тваринництва у загальному обсязі імпорту, %	1,00	0,52	0,33	0,43
Коефіцієнт покриття імпорту експортом тваринницької продукції	0,73	0,69	0,92	1,00

Джерело: розрахунки автора.

нального ринку тваринницької продукції.

Результати проведеного оцінювання сукупного показника ефективності розвитку експортного потенціалу тва-

ринницької галузі у Хмельницькій області показують, що за аналізований період прослідковується тенденція його росту – з 18,22 у 2009 р. до 21,48 у 2012 р.

Таблиця 5

Матриця координат друга

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
<i>Поголів'я худоби:</i>				
велика рогата худоба, тис. гол.	1,00	0,89	0,82	0,91
у т.ч. корови, тис. гол.	1,00	0,95	0,88	0,87
свині, тис. гол.	0,92	1,00	0,83	0,85
вівці та кози, тис. гол.	0,90	0,84	0,98	1,00
птиця, тис. гол.	0,17	0,28	0,48	1,00
<i>Виробництво продукції тваринництва:</i>				
м'ясо всіх видів (у забійній вазі), тис. т	0,62	0,81	0,86	1,00
молоко, тис. т	1,00	0,96	0,93	0,92
яйця, млн. шт.	0,15	0,11	0,31	1,00
вовна, т	0,81	0,49	0,64	1,00
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	0,87	0,92	0,94	1,00
Середня несучість курей, шт.	0,87	0,92	0,84	1,00
<i>Надходження продукції тваринництва на переробні підприємства:</i>				
великої рогатої худоби, тис. т	1,00	0,77	0,05	0,23
свиней, тис. т	0,07	0,13	0,71	1,00
молока та молочних продуктів, тис. т	0,73	0,89	1,00	0,72

Продовження таблиці 5

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
<i>Реалізація сільськогосподарськими підприємствами:</i>				
худоби та птиці, тис. т	0,75	1,00	0,95	0,99
молока та молокопродуктів, тис. т	0,72	0,77	0,71	1,00
яєць, млн. шт.	0,08	0,05	0,23	1,00
<i>Собівартість, грн.. за ц.:</i>				
велика рогата худоба на м'ясо	0,61	0,77	0,95	1,00
свині на м'ясо	0,77	0,79	1,00	0,92
птиця на м'ясо	1,00	0,98	0,98	0,78
молоко	0,51	0,83	1,00	0,91
Експорт продукції галузі тваринництва, тис. дол. США	0,69	0,47	0,47	1,00
Імпорт продукції галузі тваринництва, тис. дол. США	1,00	0,76	0,43	0,78
Частка експорту продукції тваринництва у загальному обсязі експорту, %	1,00	0,49	0,27	0,42
Частка імпорту продукції тваринництва у загальному обсязі імпорту, %	1,00	0,27	0,11	0,19
Коефіцієнт покриття імпорту експортом тваринницької продукції	0,53	0,48	0,85	1,00
Сукупний показник ефективності розвитку експортного потенціалу	18,22	17,14	17,37	21,48

Джерело: розрахунки автора.

Висновки. Для зміцнення позицій м'ясо- і молокопереробних підприємств Хмельницької області, розвитку їх маркетингової інфраструктури у сфері експортно-орієнтованої діяльності на зовнішніх ринках необхідне істотне коректування зовнішньоторговельної політики за такими стратегічними напрямками:

- розвиток експортного потенціалу сільгоспвиробників тваринницької продукції, м'ясо- і молокопереробних підприємств у межах міжнародної спеціалізації, яка б органічно поєднувалася з вигідними для Хмельницької області напрямками структурних трансформацій в економіці (природно при забезпеченні балансу між внутрішнім і зовнішнім попитом на тваринницьку продукцію області);

- нарощування зусиль в найперспективніших секторах виробництва тваринницької продукції, яка має широкий попит на світовому ринку;

- створення конкурентоздатних галузевих об'єднань і корпорацій, наявністю стратегіями глобального маркетингу, тех-

нологіями реалізації великих міжнародних коопераційних проектів;

- диверсифікація географічної структури зовнішньої торгівлі, мінімізація критичної залежності від окремих зарубіжних партнерів (ринків);

- забезпечення збалансованості експорту по видах тваринницької продукції для забезпечення економічної і продовольчої безпеки галузі в регіоні.

Необхідна розробка та реалізація національної програми підвищення конкурентоспроможності експортно-орієнтованих м'ясо- та молокопродуктів. Така програма могла б спиратися на наступні пріоритети:

- розвиток системи конкурентоздатних виробництв експортно-орієнтованих продуктів тваринництва, укріплення позиції харчової і м'ясо-молочної промисловості;

- формування нового м'ясо-молочного виробничого комплексу на базі наявних переробних підприємств галузі з використанням нових технологій переробки тваринницької продукції, привертання в цю

сферу іноземного капіталу для прискорення модернізації;

– розширювання і модернізація транспортної інфраструктури для реалізації транзитних функцій в різних напрямках;

– вдосконалення маркетингових і сервісних мереж на пріоритетних міжнародних ринках продукції тваринництва. Один з шляхів вирішення проблеми – залучення капіталу і комерційних можливостей авторитетних місцевих компаній і банків, ініціатива держави щодо створення агроторгових домів, бізнес-центрів і технічних центрів, на акціонерних засадах сумісне з комерційними і банківськими структурами України;

– збільшення закупівель новітніх технологій і устаткування для створення нових конкурентоздатних переробних виробництв;

– активне впровадження міжнародних стандартів, вимог і процедур серти-

фікації м'ясної та молочної продукції. Допільним є також скорочення до необхідного мінімуму переліку продукції, яка підлягає обов'язковій сертифікації при експорті.

Дуже важливе місце в системі державного регулювання зовнішньої торгівлі повинні зайняти такі основні засоби стимулювання експорту продукції вітчизняних товаровиробників як субсидування, кредитування і страхування експортно-імпортних операцій. При цьому значним напрямом стимулювання експорту є податкові пільги: звільнення постачальників експортних товарів (послуг) на певний період від сплати податків частини виручки від експортних операцій; переведення засобів від експорту на спеціальні рахунки, які не оподатковуються; створення резерву розвитку зарубіжних ринків для експортної продукції підприємств малого і середнього бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко С. М. Експортний потенціал ринку насіння соняшнику та продуктів його переробки в Україні : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Бойко Сергій Миколайович ; Національний аграрний ун-т. – К., 2005. – 21 с.
2. Головне управління статистики у Хмельницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.statbrd.ic.km.ua>.
3. Дугінець Г. В. Показники оцінки рівня розвитку експортного потенціалу регіону / Г. В. Дугінець, Г. В. Кучерявенко Економічний простір. – 2012. – № 68. – С. 68–73.
4. Дьомін С. С. Кількісна оцінка експортного потенціалу регіону / С. С. Дьомін // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. – 2011. – № 6. – С. 114–121.
5. Жук М. В. Експортний потенціал регіону. Теорія, методологія, практика / М. В. Жук ; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Чернівці : Рута, 2002. – 199 с.
6. Рязанова Н. О. Фактори впливу на розвиток і реалізацію експортного потенціалу регіону / Н. О. Рязанова // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2. – С. 312–315.
7. Сайкевич М. І. Експортний потенціал сільськогосподарських підприємств / М. І. Сайкевич, О. Д. Сайкевич // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 104–110.
8. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції / За ред. П. Т. Саблука. – К. : ІАЕ, 2000. – 555 с.

Туржанський В. А. Формування експортного потенціалу ринку тваринницької продукції Хмельницької області

Анотація. У статті наведено адаптовану методичку розрахунку скупного показника ефективності розвитку експортного потенціалу ринку тваринницької продукції Хмельницької області. Визначені стратегічні напрями зовнішньоторговельної політики у сфері експортно-орієнтованої діяльності регіонального ринку тваринницької продукції.

Ключові слова: експортний потенціал, зовнішньоекономічна діяльність, ринок тваринницької продукції.

Туржанский В. А. Формирование экспортного потенциала рынка животноводческой продукции Хмельницкой области

Аннотация. В статье приведена адаптированная методика расчета скупочными показателя эффективности развития экспортного потенциала рынка животноводческой продукции Хмельницкой области. Определены стратегические направления внешнеторговой политики в сфере экспортно-ориентированной деятельности регионального рынка животноводческой продукции.

Ключевые слова: экспортный потенциал, внешнеэкономическая деятельность, рынок животноводческой продукции.

Turzhanskyi V. Formation of export market potential livestock production Khmel'nitsky region

Summary. This article is adapted method of calculating the aggregate performance indicator of export market potential livestock production Khmel'nitsky region. The strategic directions of foreign policy in export-oriented activities of the regional market of animal products.

Keywords: export potential, foreign trade, market livestock production.

Стаття надійшла 1.10.2013 р.

